

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het recht van de sterkste: Themabijdrage Turkije

Meihuizen, S.

Citation

Meihuizen, S. (2001). Het recht van de sterkste: Themabijdrage Turkije. *Bestuurskundige Berichten*, 16(2), 18-19. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234421>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](#)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234421>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Themabijdrage Turkije

Het recht van de sterkste

Over schendingen van mensenrechten in ouderwets Turkije

Steven Meihuizen

De Turkse staat schendt regelmatig mensenrechten. De uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens afgelopen mei heeft dat nog een bevestigd. In Noord-Cyprus¹ zijn zo'n 1500 Griekse Cyprioten verdwenen (waarschijnlijk vermoord) en zijn meer dan 200.000 mensen gedwongen verhuisd en onteigend en er zijn vrijheden van godsdienst en meningsuiting geschonden. Ook op het Turkse vasteland worden veelvuldig mensenrechten geschonden, tegen de Koerden, maar ook tegen krijsche Turken. Hoewel de schending van de mensenrechten in West-Europa de nodige ophef opleverden worden deze schendingen vrij gelaten beleefd in Turkije. Volgens het Turks recht zijn vele van de schendingen toegestaan. In dit artikel zal ik uiteenzetten waarom.

Turkije is in 1923 ontstaan na een bittere onafhankelijkheidsstrijd. Bij de opbouw van Turkije speelde Kemal Atatürk, een voormalig officier, de centrale rol. Hij wilde Turkije moderniseren naar Westers model, waarbij de scheiding tussen kerk en staat, democratie en de integriteit van het Turkse territorium onbetwist waren. Dit gedachtegoed staat ook wel bekend als "Kemalisme" en is sindsdien als leidinggevende gedachte onaangetast gebleven. Het Turkse leger speelt bij het beschermen van het Kemalisme een cruciale rol en heeft diverse malen ingegrepen om dit gedachtegoed te beschermen tegen moslim-fundamentalisten (1997), linksextremisten en rechtsextremisten (1980) en politieke onrust (1960 en 1971).

De staatsgreep van 1980 had een grondige hervorming van het democratische tot gevolg. De Turkse politiek was erg versnipperd en werd gekenmerkt door corruptie, vriendjespolitiek en slechte prestaties. Het land stond aan de rand van een burgeroorlog. Door hard ingrijpen van het leger en het inperken van de vrijheden is de rust teruggekeerd en in 1982 werd de bevoeging van de Grondwet heringevoerd. De Turkse Grondwet werd destijds met ruime steun van de bevolking goedgekeurd, waarmee het burgerlijk regime weer werd ingesteld in 1983. De Grondwet voorziet in de bekende mensenrechten, zoals vrijheid van meningsuiting, maar veel bepalingen worden echter in grote mate teniet. Een van de hoog-

Themabijdrage Turkije

waarden is namelijk de 'integriteit' van de Turkse staat. Diverse vrijheden zijn toegestaan, zolang men de Turkse staat maar niet beledigt bedreigt. Zodoende zijn er in de Turkse Grondwet zo'n 90 artikelen, die moeten worden aangepast met Europese regelgeving overeen te komen.

Wat het Kemaliaanse gedachtegoed nog steeds zo dominant is, is niet verwonderlijk. Het onderwijs is op gericht om de Turken al op basisschool het Kemalisme bij te brengen. Een kritische blik ontbreekt hierbij veelal. De Turkse cultuur kenmerkt zich door aandacht voor het collectief en trouw. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er in Turkije ooit grote volksopstanden zijn geweest die zich hebben gekeerd tegen het regime. Deze (voortrekkers-) rol werd altijd gespeeld door het leger. Het Turkse leger staat dan ook zeer hoog aangeschreven binnen Turkije² en zij heeft vooral in de laatste jaren een zeer grote macht, mede doordat mensen uit het leger hoge posities bekleden. De positie van het leger kan als onaantastbaar worden beschreven. De democratie van Turkije wordt begrensd door de wensen die het leger kenmerkt door corruptie, vriendjespolitiek en slechte prestaties. Het land stond aan de rand van een burgeroorlog. Door hard ingrijpen van het leger en het inperken van de vrijheden is de rust teruggekeerd en in 1982 werd de bevoeging van de Grondwet heringevoerd. De Turkse Grondwet werd destijds met ruime steun van de bevolking goedgekeurd, waarmee het burgerlijk regime weer werd ingesteld in 1983. De Grondwet voorziet in de bekende mensenrechten, zoals vrijheid van meningsuiting, maar veel bepalingen worden echter in grote mate teniet. Een van de hoog-

wordt nog steeds hard opgetreden⁴. Mensenrechten worden hier van beide zijden op grove wijze geschonden. Maar ook tegenover Turkse burgers met liberale opvattingen ten aanzien van het Koerdische vrijheidsideaal staat men weinig coulant, deze mensen kunnen op gevangenisstraf rekenen.

De Turkse identiteit wordt gevormd door de rol van het leger

Hoewel er vanuit West-Europa druk wordt uitgeoefend om de mensenrechten beter na te komen, is het onwaarschijnlijk dat dit op korte termijn zal gebeuren. Om strategische redenen (olie in de Kaspische Zee en de Perzische Golf) wordt Turkije gesteund door de Amerikanen. Een groot deel van de Turkse identiteit wordt gevormd door het Kemalisme en de rol van het leger in de Turkse maatschappij. Aan de ene kant heeft het Kemalisme ervoor gezorgd dat er een (pro-forma) democratie is en dat Turkije niet is verworpen tot een fundamentalistische staat. Aan de andere kant staat het de ontwikkeling van Turkije naar een moderne democratie en aansluiting bij de Europese Unie in de weg. De sterke loyaliteit aan gezag in Turkije en de repressie van subversieve ideeën maakt verandering op korte termijn onaannemelijk. Daarmee is de staatsrechtelijke modernisering van Turkije *de facto* stil blijven staan bij de dood van Kemal Atatürk, de vader der Turken en het Kemalisme, in 1938.

Noten:

¹ Turkije houdt sinds juli 1974 Noord-Cyprus bezet na een coup-pleging opgezet door de toenmalige Griekse militaire junta. Hoewel de coup mislukte, zijn de Turkse troepen gebleven op het eiland dat door zowel Grieken als Turken bewoond wordt. Het oordeel van het Gerechtshof luidt dat artikelen 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 en 13 van het Europees Verdrag van Rechten van de Mens (EVRM) zijn geschonden – schending van onder andere recht op leven, onderwijs en bezit, verbod op inhumane behandeling, vrijheid van geloof, meningsuiting. Meer informatie op <http://www.echr.coe.int/eng/Press/2001/May/Cyprusv.Turkeyjudepress.htm>.

² Gemiddeld heeft zo'n 80% van de Turkse bevolking vertrouwen in het leger. De Turkse politiek kan op aanmerkelijk minder steun rekenen, met zo'n 15% vertrouwen. Begin 2000 gaf 43% van de ondervraagden aan politici "leugenaars" te vinden, journalisten scoorden hierbij met zo'n 19% aanzienlijk lager. De politie kan zichzelf met vertrouwen van 51,7% van de ondervraagden als tweede meest vertrouwde institutie zien, na het leger.

³ Het leger houdt zich overigens afzijdig van economisch beleid. Het leger grijpt alleen in als de Turkse staat volgens de Kemaliaanse normen wordt bedreigd.

⁴ Wellicht is het hier interessant om wat Nederlandse geschiedenis aan te halen. Nog zo'n 50 jaar geleden heeft Nederland met geweld geprobeerd de onafhankelijkheid van Indonesië tegen te gaan. Optreden tegen separatistische bewegingen is dus niet uitzonderlijk, ook niet door democratieën.